

Наведена у роботі систематизація економічних результатів за існуючими підходами дозволяє продовжувати розвиток сутності економічних результатів. Подальші напрями дослідження полягають у визначенні фінансово-економічних результатів як оцінки діяльності підприємства.

Література

1. Мочерний С.В. Економічна енциклопедія : у 3 т. Т. 3: Економічна енциклопедія / Мочерний С.В. – К. : Видавничий цент «Академія», 2002. – 952 с.
2. Зюнькіна А.Г. Основи економічної теорії : [навч. посібник / за ред. А.Г. Зюнькіна]. – К. : КНТ, Центр навчальної літератури, 2007. – 232 с.
3. Осипов В.І. Економіка підприємства : [підручник] / Осипов В.І. – Одеса : Маяк, 2005. – 724 с.
4. Мельник Л.Г. Економіка підприємства : [навч. посібник] / Л.Г. Мельник, О.І. Карінцева. – С. : ВТД «Університетська книга», 2003. – 412 с.
5. Шегди А.В. Економіка підприємства : [навч. посібник / за ред. А.В. Шегди]. – К. : Знання, 2005. – 431 с.
6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 «Звіт про фінансові результати» [Електронний ресурс] : [затв. наказом Міністерства фінансів України 31 березня 1999 року № 87]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0397-99>(дата звернення: 1.03.2010 року).

Надійшла 15.11.2009

УДК 65.016.8

Т. В. БУЛОВИЧ

Приватний вищий навчальний заклад «Університет економіки і підприємництва»

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНКИ САНАЦІЙНОЇ СПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В статті узагальнено відомі методичні підходи до визначення санаційної спроможності підприємства та запропоновано власне бачення.

In the article the methodical going is generalized known near determination of sanacinyoyn possibility of enterprise and own vision is offered.

Ключові слова: санаційна спроможність підприємства, санаційний потенціал, система управління санаційною спроможністю, результативність.

В умовах розвитку та поглиблення фінансово-економічної кризи особливої актуальності набувають питання пов'язані із визначенням доцільності та ефективності проведення санації господарюючих суб'єктів. Успішність проведення санаційних заходів на підприємстві визначається, в першу чергу, його санаційною спроможністю.

У вітчизняній практиці ефективність санації сьогодні є досить низькою, що можна пояснити відсутністю системи управління, яка дала б змогу адекватно реагувати на негативні зміни зовнішнього та внутрішнього середовища та використання зарубіжних методик, що не завжди є адаптованими до національної економіки. Особливо актуальною сьогодні є проблема визначення доцільності проведення санації у кожному окремому випадку. Непоодинокими є ситуації, коли починають санувати підприємство, що не має можливостей для подальшого розвитку і, навпаки, ліквідовують ті суб'єкти господарювання, які здатні за сприятливих умов відновити свою діяльність.

Сьогодні все більше вчених та практиків, зокрема, такі як О.О.Терещенко, К.В. Багацька, Л.І. Лачкова, Р.І. Грешко, Ю.М. Бурлака та Т.М. Білоконь у своїх працях пропонують методики для оцінки санаційної спроможності, адаптовані до галузевої специфіки господарюючих суб'єктів.

Незважаючи на наявність значної кількості методичних підходів для оцінки санаційної спроможності, на сьогодні не має чітко сформованого критерію, на основі якого можна було б однозначно прийняти рішення про доцільність проведення санації.

У статті проаналізовано основні підходи до оцінки санаційної спроможності підприємства.

Оцінка санаційної спроможності здійснюється на основі використання комплексних методик, розроблених авторитетними установами, такими як Міністерство економіки, Агентство з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій або профінансована консалтингова фірма на замовлення Європейського Союзу та ін.

Суть цих методик полягає у формуванні логіко-математичного інструментарію для об'єктивного визначення різних аспектів фінансового стану та господарської діяльності боржника, а також для з'ясування можливостей подолання негативних явищ і розвитку підприємства в майбутньому. Відповідно до поширеної серед спеціалістів думки, санаційно спроможним визнається той господарський суб'єкт, який здатний:

- у короткостроковій перспективі покращити платоспроможність, досягнути задовільного рівня ліквідності та фінансової стійкості (незалежності), а також підвищити ефективність діяльності;

- у довгостроковій перспективі забезпечити зростання виробництва і продажу продукції, освоїти нові ринки (сегменти) за допомогою розширення номенклатури та асортименту продукції, наблизитися до реалізації стратегічних цілей, відображених у санаційній концепції підприємства.

У практичній діяльності, санатори, як правило, для оцінки санаційної спроможності використовують наступні методики:

- Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, затвержені Міністерством економіки України у 2001 р.

- Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, затвержені Міністерством економіки України у 2006 р.

- Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій, затверджена Агентством з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій, наказ № 81 від 27 червня 1997 р.

- Методика для проведення діагностичного аналізу підприємства, виконавцем-розробником якої є «БearingPoint». Проект профінансовано Європейським Союзом.

Фахівці з питань оцінки – аудитори, менеджери з криз – можуть обирати з зазначених методик ту, що найбільше підходить для конкретних умов проведення санаційного аудиту. Проте офіційно в Україні обов'язковими для використання є Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, затвержені Міністерством економіки України. Інші з наведених методик можуть застосовуватися відповідальними особами для поглиблення результатів, отриманих на основі розрахунків, за офіційними рекомендаціями.

Різниця між вищеназваними методиками полягає в обсязі, глибині охоплення напрямів діяльності підприємства, що підлягають дослідженню. Так, найбільш місткою за обсягами охоплення і глибиною аналізу є методика «Проведення діагностичного аналізу підприємства». У ній надано логіко-математичний інструментарій, за допомогою якого можна здійснити якісне дослідження зовнішнього та внутрішнього середовища господарського суб'єкта, зокрема, макроекономічної системи, технологічного укладу, особливостей стану ринків та їх сегментів, сильних та слабких сторін підприємства, його стратегічної позиції, ринкової та сегментної позиційності продукції, а також головних функцій і напрямів діяльності підприємства.

У Методичці проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій увага здебільшого приділяється оцінці фінансового стану та аналізу виробничо-господарської діяльності об'єктів дослідження. Ця методика була розроблена в 1996 році й відповідала системі бухгалтерського обліку, яка існувала до 2000 року – до затвердження нових вітчизняних стандартів обліку (П(С)БО). Зі зміною системи бухгалтерського обліку застосування цієї методики скоротилося, хоча, на нашу думку, за кількістю наявних показників, обсягом охоплення аспектів діяльності підприємства та сукупною трудомісткістю процесу оцінки її можна вважати найбільш оптимальною для замовників та виконавців.

В офіційних Методичних рекомендаціях щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства сфокусовано увагу лише на декількох важливих фінансових показниках, техніці їх розрахунку та оцінці ймовірного банкрутства. Ці рекомендації здебільшого призначені для використання в процесі провадження справи про банкрутство, до якого залучаються судді, що не мають спеціальної економічної освіти.

На основі спрощеного підходу, викладеного в рекомендаціях, їм легше прийняти рішення щодо господарського суб'єкта, справа якого подана до судового розгляду. Однак особа, яка несе відповідальність за долю підприємства, має бути впевнена в однозначності зроблених висновків щодо стану та можливостей розвитку (занепаду) суб'єкта господарювання. Тому потрібно комплексно та детально дослідити всі аспекти діяльності боржника, щоб не зробити помилки у прийнятті кінцевого рішення. Для цього бажано запросити, крім аудитора (менеджера з криз), інших висококваліфікованих експертів, які не зацікавлені у результатах провадження справи про банкрутство та можуть встановити факт відповідності (невідповідності) документальних свідчень (доказів) і висновків дійсному стану речей на підприємстві. Ці фахівці власним авторитетом підтверджують правильність позиції судді (суду) щодо винесення рішення у справі про банкрутство.

Таким чином, передумовою для прийняття судового рішення є якісно проведений санаційний аудит та об'єктивна оцінка санаційної спроможності підприємства-боржника на основі використання загальноновизнаних методик.

Однією із найбільш ґрунтовних методик, що використовується для визначення санаційної спроможності підприємства вважають методику, запропоновану О.О. Терещенко.

Сутність даної методики полягає у аналізі фінансово-господарської діяльності підприємства, що супроводжується визначенням його сильних та слабких сторін.

У процесі діагностики господарської діяльності суб'єкта господарювання значна увага приділяється наступним аспектам:

- аналізу виробничої структури підприємства;
- оцінюванню рівня існуючої технології виробництва;
- аналізу витрат на виробництво;
- аналізу основних засобів та амортизаційних відрахувань;
- аналізу показників праці.

Результати, отримані в процесі діагностики господарської діяльності підприємства, дають можливість зробити висновки про забезпеченість, стан та ефективність використання основних факторів виробництва.

Аналізуючи фінансову сферу підприємства особливу увагу звертають на динаміку та величину чистих активів, позичкового капіталу та кредиторської заборгованості, оцінку ліквідності та платоспроможності підприємства; аналіз дебіторської заборгованості; оцінювання ділової активності підприємства. Окрім того, детальному аналізу підлягає становище підприємства на ринку факторів виробництва та ринку збуту готової продукції. Аналізуючи причини криз та сильні і слабкі сторони підприємства рекомендують проводити СВОТ-аналіз.

Запропонована методика дозволяє комплексно оцінити фінансово-господарський стан підприємства, його позицію на ринку, визначити його можливості та загрози, сильні й слабкі сторони, проте, по-перше, вона є досить трудомісткою, вимагає значних витрат часу та високого рівня компетенції санатора, а тому є досить проблематичною у практичному її використанні. Окрім того, автором чітко не визначено критеріїв санаційної спроможності підприємства. Висновок про санаційну спроможність суб'єкта господарювання робиться тільки після оцінки його санаційної концепції, якщо ж вона відсутня, то зробити однозначний висновок практично не можливо.

Методика О.О. Терещенко стала основою для подальших наукових досліджень у даній сфері і отримала своє продовження у роботі К.В. Багацької, яка запропонувала методику оцінки санаційної спроможності підприємств харчової та переробної промисловості, що ґрунтується на поєднанні кількісних та якісних способів фінансового аналізу, зокрема, розрахунку ключових фінансових коефіцієнтів в поєднанні зі СВОТ-аналізом якісних характеристик підприємства.

Для переведення якісних характеристик в кількісні запропоновано використовувати бальну шкалу оцінки, за допомогою якої можна визначити загальну суму сильних і слабких сторін, загроз і можливостей. Вибір фінансових показників зумовлений задачами санаційного аудиту, а також особливістю оцінки санаційної спроможності, яка полягає у тому, що аналізу підлягає підприємство-боржник, фінансове становище якого характеризується як нестійке.

Запропонована методика носить галузевий характер, дозволяє комплексно оцінити діяльність підприємства, за рахунок врахування кількісних та якісних показників, проте, використання СВОТ-аналізу носить у собі досить високий ризик суб'єктивності отриманого результату, що підсилюється необхідністю залучення експертів для оцінки можливостей та загроз підприємства.

Дещо схожою до попередньої є методика оцінки санаційної спроможності підприємств цукрової промисловості, запропонована Т.М. Білоконь. У результаті досліджень, автором встановлено, що у процесі прийняття рішення про санацію або ліквідацію кредитори часто не мають інформації про фінансово-господарський стан боржника, а, отже, й про доцільність його фінансового оздоровлення.

З метою оперативного інформаційного забезпечення прийняття рішення щодо санації Т.М. Білоконь розроблено експрес-методику оцінки санаційної спроможності підприємства. Санаційна спроможність підприємства визначається його здатністю виробляти конкурентоспроможну продукцію та нарощувати виробничий потенціал, тому для її оцінки необхідно не лише оцінити фінансовий потенціал боржника щодо реалізації санації, але й врахувати його сильні та слабкі сторони, а також вплив зовнішніх факторів на можливість проведення санації.

Запропонований підхід передбачає поєднання фінансових коефіцієнтів (коефіцієнт покриття, коефіцієнт забезпеченості власним капіталом, коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості, коефіцієнт автономії, рентабельність продажу цукру, рентабельність всієї діяльності, коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, коефіцієнт оборотності запасів, коефіцієнт оборотності капіталу) і показників оцінки господарської діяльності підприємства (сировинна база, коефіцієнт використання виробничих потужностей, наявність управлінського персоналу та головних спеціалістів, тривалість виробництва, частка вартості палива в собівартості продукції, конкуренція, частка незаявлених вимог кредиторами, можливість стягнення дебіторської заборгованості, наявність пропозицій інвесторів), що дозволяє врахувати специфіку галузі й особливості судового розгляду справи про банкрутство.

Ю.М. Бурлака у своїй роботі запропонувала алгоритми визначення санаційної спроможності сільськогосподарських підприємств, що передбачають здійснення 7-9 етапів аналізу, містять спеціально розроблені типи оцінок і спрямовані на визначення спроможності підприємства оздоровити фінансовий стан з використанням наступних чотирьох механізмів:

перший – відновлення платоспроможності за рахунок наявних коштів, власних резервів, реструктуризації боргів і зовнішньої допомоги;

другий – покриття нагромаджених збитків попередніх періодів шляхом використання основних резервів (санації балансу), фінансової допомоги власників та інших зовнішніх надходжень;

третій – поліпшення майнового стану за рахунок наявних коштів, нагромадження власного капіталу, зовнішніх довго- та короткострокових запозичень;

четвертий – зміцнення фінансової стійкості без і зі зміною структури власності або шляхом залучення позикових коштів.

Р.І. Грешко у своїй роботі для оцінки санаційної спроможності підприємств молочної промисловості, пропонує використовувати селекційний відбір показників, що дозволяє визначити їх рівень забезпеченості власним капіталом, ліквідність та платоспроможність, ділову активність, рух грошових коштів та рентабельність. Це дає можливість комплексно відстежити залежність підприємств від кредиторів та інвесторів, рівень автономності й фінансової стабільності, забезпечення виконання поточних зобов'язань і оцінити синхронність грошових потоків підприємств.

Л.І. Лачковою розроблено структурно-логічну послідовність аналізу санаційної спроможності підприємств роздрібною торгівлю відповідно до цілей санаційної реструктуризації та обґрунтовано методику інтегральної оцінки санаційної спроможності.

Для виявлення потенціалу підприємства щодо подолання кризових явищ у роботі запропоновано структурно-логічну послідовність проведення аналізу санаційної спроможності підприємств роздрібною торгівлю, яка дозволяє встановити підпорядкованість різних напрямків аналізу завданням санаційної реструктуризації та оцінити санаційну спроможність підприємств за цілями реструктуризації.

Для узгодження результатів аналізу окремих аспектів санаційної спроможності та їх узагальнення з метою формування однозначного аналітичного висновку у роботі обґрунтовано доцільність та запропоновано інструментарій інтегральної бальної оцінки санаційної спроможності, в основу якого покладено індикатори, що є найбільш інформативними з точки зору наявності у підприємств роздрібною торгівлю внутрішніх резервів для здійснення санаційної реструктуризації, а саме: рентабельність активів, коефіцієнт покриття, період оборотності запасів, період оборотності кредиторської заборгованості та показник якості чистих активів.

З метою оцінки санаційної спроможності підприємств-емітентів цінних паперів та перспектив їх розвитку, аналітики пропонують використовувати наступні показники:

- капіталізована вартість акцій, яка визначає ринкову вартість акцій акціонерного товариства;
- віддача акціонерного капіталу – показує темп зростання вкладеного акціонерами капіталу;
- балансова вартість однієї акції, що виступає бухгалтерським підтвердженням забезпеченості кожної емітованої акції капіталом акціонерного товариства;
- співвідношення ринкової і балансової вартості акцій – це узагальнюючий показник, що свідчить про успіх (невдачу) корпорації;
- прибуток на акцію – робить можливим оцінку розмірів доходів, що спрямовуються на споживання і нагромадження й припадають на одну акцію;
- дивідендна віддача акції – показує розмір доходу, що спрямовується на поточне споживання акціонерів, у відношенні до ринкової вартості акції;
- коефіцієнт «ціна-дохід» – характеризує зв'язок між ринковою вартістю акції і доходом, що вона приносить; якщо порівнювати цей показник стосовно акцій кількох підприємств, найбільш фінансово привабливими будуть акції з найменшим коефіцієнтом;
- коефіцієнт платіжності – свідчить, яка частка прибутку спрямовується на виплату дивідендів;
- коефіцієнт забезпеченості привілейованих акцій – дає змогу оцінити забезпеченість привілейованих акцій чистими активами емітента, а отже, визначити ступінь захищеності капіталу інвестора;
- коефіцієнт ліквідності акцій – характеризує можливість продажу акцій конкретного емітента;
- коефіцієнт «пропозиції-попиту» – свідчить про співвідношення цін пропозиції та попиту на акції;
- коефіцієнт обігу акцій – дає змогу визначити обсяг обігу акцій конкретного емітента і є різновидом показників ліквідності.

Дана методика враховує стан та перспективи розвитку підприємства-емітента, проте поза увагою залишаються показники, що характеризують їх фінансово-господарський стан. Окрім того, її сфера використання є досить обмеженою через практично несформований фондовий ринок в Україні.

Аналізуючи наведені методики оцінки санаційної спроможності, можна зробити наступні висновки.

По-перше, більшість із наведених методик ґрунтуються на визначенні показників фінансово-господарської діяльності підприємства. Така оцінка є досить інформативною, проте, не дає можливості визначити тенденції розвитку підприємства. З метою отримання об'єктивних результатів, санаційну спроможність необхідно визначати систематично, досліджуючи динаміку показників, що характеризують її елементний склад.

По-друге, до уваги, здебільшого, беруть показники, що характеризують фінансову сферу діяльності підприємства, проте, вони є результативними й не дають можливості визначити, що є першопричиною

виникнення кризи на підприємстві. На нашу думку, з метою оцінки санаційної спроможності слід аналізувати динаміку показників, що характеризують стан, забезпеченість та ефективність використання усіх факторів виробництва.

По-третє, визначення сильних, слабких сторін підприємства, його можливостей та загроз вимагають високого ступеня ознайомлення із специфікою підприємства, що не завжди є можливим.

По-четверте, інформаційною базою для використання зазначених методик є статистична звітність підприємства, а зважаючи на динаміку економічних умов в країні та специфіку її заповнення на більшості підприємств, досить важко отримати обґрунтовані результати. По-п'яте, жодна із запропонованих методик не дає повної інформації про перспективи розвитку підприємства. Оцінка санаційної спроможності підприємства проводиться лише із позиції визначення глибини кризи та ймовірності банкрутства.

По-шосте, запропоновані методики є трудомісткими і вимагають значних затрат праці й часу.

Сьогодні оцінка санаційної спроможності підприємств розглядається лише як результат санаційного аудиту, що проводиться у межах провадження справи про банкрутство, і використовується виключно для державних підприємств, оскільки цей процес регламентується законодавством. Інші ж підприємства практично не діагностуються, а рішення про доцільність проведення санації приймається комітетом кредиторів у тому випадку, якщо на їх думку, бізнес є перспективним, в іншому випадку, підприємство ліквідується.

Ми ж розглядаємо санаційну спроможність як поточну оцінку здатності підприємства до виживання та ефективного розвитку у майбутньому.

Окрім того, на нашу думку, оцінка санаційної спроможності повинна ґрунтуватись на оцінці потенціалу підприємства, тобто на визначенні можливостей та резервів для його подальшого ефективного функціонування, а для цього слід врахувати ключові елементи потенціалу, їх кількісні та якісні характеристики. З метою спрощення процедури визначення санаційної спроможності доцільно запропонувати єдиний інтегральний коефіцієнт, який дасть можливість мінімізувати витрати часу та створить передумови для прийняття оптимальних управлінських рішень.

Література

1. Грешко Р.І. Фінансова санація промислових підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Р. І. Грешко. – Тернопіль, 2008. – 20 с.
2. Білоконь Т. М. Організаційно-економічний механізм санації підприємств цукрової промисловості: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / Т. М. Білоконь. – К., 2008. – 16 с.
3. Благодетелева-Вовк С. Л. Управління фінансовою санацією підприємств : [навч. посіб.] / Благодетелева-Вовк С. Л. – К. : Ніка-Центр, 2006. – 248 с.

Надійшла 20.11.2009

УДК 338

Н. М. ВАЛІГУРА

Хмельницький національний університет

ВПЛИВ РИЗИКІВ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

В статті досліджено поняття «фінансові ризики», їх вплив на фінансову стійкість підприємства. Виділені основні чинники і причини впливу ризиків.

In the article investigational concept financial risks, their influence on financial firmness of enterprise. Basic factors and reasons of influence of risks are selected.

Ключові слова: фінансова стійкість підприємства, ризики втрати фінансової стійкості, чинники і причини впливу ризиків, управління ризиками.

Вступ. Фінансова діяльність підприємства здійснюється під впливом невизначених чинників, які зумовлені зростанням конкуренції на ринку, нестабільністю нинішньої політичної ситуації в країні, системи оподаткування, що постійно змінюється.

Фінансова діяльність підприємства пов'язана з багатьма ризикам, ступінь впливу яких на результати його діяльності значно підвищується з нестабільністю нинішньої економіки. Агресивне зовнішнє середовища, його нестабільність суттєво впливає на ефективність та діяльності підприємства, що призводить до розробки шляхів забезпечення здатності підприємства адаптуватися і відповідно зберігати свою цілісність та ефективність у діяльності. Ризики, особливо фінансові, що супроводжують таку діяльність, виділяють в окрему групу ризиків, що відіграють найбільш значиму роль в загальному впливі ризиків на фінансову стійкість підприємства. У ринковій економіці фінансова стійкість є головною умовою